

Література:

1. Алаев Э. Б. Социально-экономическая география: Понятийно-терминологический словарь. – М.: Мысль, 1983.
2. Кіптенко В. К. Менеджмент туризму / В. К. Кіптенко. – К.: Знання, 2010. – 502 с.
3. Куценко В.І., Трілленберг Г.І. Менеджмент сфери послуг. – К.: РВПС України НАН України, 2007. – 459 с.
4. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг / О.О. Любіцева. – К.: Альтерпрес, 2002. – 436 с.
5. Любіцева О.О. Туризмознавство: вступ до фаху / О.О. Любіцева, В.К. Бабарицька. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2008. – 335 с.
6. Офіційний сайт Головного управління статистики у Сумській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sumy.ukrstat.gov.ua>
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>
8. Офіційний сайт Управління культури та туризму Сумської облдержадміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sumytour.in.ua>
9. Путівник по Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.igotoworld.com>
10. Соціальна сфера в умовах трансформації економіки / В. І. Куценко та ін.; ред.: В. І. Куценко; НАН України; Рада по вивч. продукт. сил України. – К., 2000. – 284 с.
11. Соціально-демографічні та історико-культурні фактори розвитку туризму / Л.М. Немець, К.Ю. Сергіда, Н.В. Моштакіна // Культура народів Причорномор'я. – 2009. – № 176. – С. 145-147.
12. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики. Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.

Summary

A.A. Berestok. Evaluation of the Development of Cultural and Educational Services as Associated Segment of Tourist Services in Sumy Region.

The article presents the results of the author's research, which was conducted by calculating the integral indicator of the level of additional cultural-educative services Sumy region on materials of available statistical base. It was determined that the main objects of cultural-educational subsystem of the regional service system of public are next cultural institutions: clubs, museums, theaters, cinemas, recreation parks and more. It was considered the state of cultural infrastructure and its activities during recent years identified trends of development and opportunities to use cultural institutions to diversify programs tourists stay in Sumy region. The main problems of the region is to maintain and develop the existing network of cultural institutions, provision of modern material-technical base, promotion of film service, transfer it to the new technologies of the show, development of museums, including excursion activities, introduction of new information services, providing qualified personnel, improve conditions and wages, etc.

The main problems of the region is to maintain and develop the existing network of cultural institutions, provision of modern material-technical base, promotion of film service, transfer it to the new technologies of the show, development of museums, including excursion activities, introduction of new information services, providing qualified personnel, improve conditions and wages, etc. It was defined territorial differentiation in the levels of additional cultural-educational services, carried grouping of administrative districts of Sumy region, in which the highest concentration of cultural institutions have Sumy, Glukhiv, Trostyanets, Shostka, Konotop and Krolevets districts.

Keywords: *additional services, Sumy region, tourist services, cultural institutions.*

УДК 338.48

Д.В. Шиян

МОЖЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ ТЕМАТИЧНИХ ПАРКІВ У СТАРОПРОМИСЛОВОМУ РЕГІОНІ (НА ПРИКЛАДІ КРИВБАСУ)

Тематичний туризм – одна з найбільш пропульсивних галузей у світовій індустрії туризму. Традиційний для України – гірничо-металургійний напрямок спеціалізації у тематич-

ній спрямованості вітчизняного туризму представлений іще доволі слабо. Головною ознакою цієї галузі є потужна інфраструктура з тисячотонними спорудами, розгалуженими залізницями, кар'єрами, відвалами, териконами. Організація ж зазначених об'єктів «індустріальної спадщини» у вигляді тематичних парків напрямом новий і доволі актуальний.

Ідея тематичних парків у старопромислових регіонах може бути плідно використана разом із вже існуючими складовими індустріальної спадщини. Зокрема, у Кривбасі вже сьогодні створені 11 музеїв промислової тематики з багатьма скансенами. Наступним кроком є створення тематичного парку у Кривбасі із змістовним поєднанням зазначених туристичних атракцій в межах єдиної теми – «Місто підземних рудокопів». Запропонована нами ідея може стати рятівним для старопромислових регіонів, громіздкий технічний потенціал яких поступово знецінюється під впливом постіндустріальних тенденцій.

Ключові слова: тематичні парки, індустріальний туризм, музеї промислової тематики, скансен, геопарки.

Постановка проблеми. Актуальність. Тематичний туризм – одна з найбільш пропульсивних галузей у світовій індустрії туризму, яка сьогодні вже не поступається традиційним галузям і обіймає лише у Європі ринок «вагою» у 1,5 млрд. доларів щорічно [6]. Найбільш відомі країни, де розвинутий тематичний туризм – США, Франція, Іспанія, Японія. Стосовно ж прибутковості тематичних парків найбільш красномовним може бути наступний факт – перший тематичний парк розваг «Діснейленд» (Каліфорнія, США) залучає більше туристів, ніж Єгипет, Марокко, Туніс, Ізраїль разом узяті.

Зазвичай, головними «темами» цього виду туризму з самого початку його розвитку були унікальні природні ландшафти, мистецьки прикрашені людиною (Древні та Античні держави), життя популярних «мультяшних», або «кіношних» персонажів (наприклад, Міккі Мауса), історія (тематичні парки в Іспанії) та інші. На сьогодні в світі найбільш поширені історичні, архітектурні, мистецькі, етнографічні, географічні, екологічні, природні, фантастичні, казкові, тематичні парки.

Україна відома світу передусім як сільськогосподарська держава, у якій ця галузь господарства має коріння у культурі і побуті українського народу. Це вже знайшло відбиток у декількох тематичних парках (зокрема, у Пироговому, в Сорочинцях та ін.). Але інший, традиційний для України і не менш потужний напрямок – гірничо-металургійний – у тематичній спрямованості вітчизняного туризму представлений іще доволі слабо. Проте, саме ця галузь тривалий історичний час була і залишається провідною не лише у структурі експорту нашої країни, а й у житті і побуті цілих регіонів, зокрема, Донбасу і Кривбасу. Головною ознакою цієї галузі є потужна інфраструктура з тисячотонними спорудами, розгалуженими залізницями, кар'єрами, відвалами, териконами.

На складному і драматичному переламі вітчизняної історії дуже важливим завданням є – зберегти і вміло використати перелічені об'єкти. Незважаючи на те, що цьому напряму присвячений ряд робіт [1, 3, 4] він, на нашу думку

не до кінця розроблений, а, отже, має значні перспективи. Організація ж зазначених об'єктів «індустріальної спадщини» у вигляді тематичних парків – напромак новий і мало вивчений у наукових роботах. Саме цим визначається актуальність даної статті.

Формулювання мети статті. Зважаючи на необхідність відродження старих промислових регіонів вже на нових, постіндустріальних засадах, автор ставить перед собою завдання адаптувати ідею і методику створення тематичних парків до специфіки гірничо-промислових регіонів України, зокрема, оцінити можливість створення відповідних тематичних парків у старопромисловому регіоні Кривбасу.

Виклад основного матеріалу. Для дослідження можливості використання ідеї тематичного туризму необхідно відстежити історію та головні напрямки його розвитку у різних країнах світу.

Ключове слово у назві цього виду туризму – «парк» пов'язане, власне, з садово-парковим мистецтвом, яке має дуже давні традиції (стародавній Єгипет, Вавилон з відомими «Висячими садами» Семіраміди, Стародавня Греція, Китай, Японія, Індія).

Нове піднесення садово-парковою мистецтва в європейських країнах починається в епоху Відродження і було найбільше розвинене у Італії (вілла Боболі), Франції (Версаль), Іспанії (Ла-Гранха), Німеччині (Німфенбург), Австрії (Бельведер). У середині XVIII ст. у Європі виникають пейзажні, або англійські парки, одним з яскравих прикладів яких є парк Софіївка в Умані.

Головною спільною ознакою таких парків було те, що незалежно від архітектури його основною функцією завжди була рекреація. Люди створювали такі осередки існування, в яких уособлювались мрії про прекрасне, про затишок, про внутрішній і зовнішній комфорт. Вже пізніше ландшафтні композиції активно доповнюються різними видами анімації – будуються спеціальні фонтани, в яких можна купатися, відводяться спеціальні трав'яні галявини для рухливих ігор і танців, у садах влаштовуються маскаради та театральні вистави.

З часом традиційні парки набувають нових форм і стають вже національними парками, заповідниками, ботанічними садами та зоопарками. Першим у світі національним парком став Йеллоустонський парк в самому центрі Скелястих гір (США, 1872 р.), який і досі залишається одним з найатрактивніших природних об'єктів світу і який щорічно відвідує близько 3 млн. туристів.

На межі XIX-XX ст., розвиток науково-технічного прогресу, поява електрики і нових технологій створення металевих конструкцій сприяли створенню у парках нових атракціонів. Найвідоміші з них – «Водяні кручі» у Чикаго і парк

атракціонів «Коні Айленд» у Нью-Йорку. На Чиказькій виставці 1893 року Джордж Феріс представив своє велетенське «чортове колесо», після чого у різних країнах світу у сотнях парків розваг з'являються «американські гірки», центрифуги, електро-каруселі, штучні доріжки і багато інших атракціонів.

Але лише з середини ХХ ст. у переліку **тематичних парків починає** створюватись всеохоплюючий світ ілюзій і пригод, яскравим прикладом чого став парк «**Діснейленд**» (1955 р.). Головними анімаційними персонажами парку стали герої Діснеєвських мультфільмів. Складається Діснейленд з двох частин: перша – Фестиваль-Дісней з критими і відкритими басейнами, готелями, ресторанами і кафе; друга – тематична зона розваг, що в свою чергу складається з чотирьох земель: Дикий Захід, Країна пригод, Країна майбутнього, Країна фантазій.

У парку практикуються різноманітні засоби розваг, що базуються на використанні найсучасніших зразків атракціонної техніки: «адреналінових» печер, тунелів, гір, водоспадів, фантастичних атракціонів, спеціальних механізмів, що змушують рухатись весь цей анімаційний світ.

Крім того парк має свою транспортну мережу, свою систему харчування.

Ще один вид тематичних парків має пізнавально-розважальний характер. Одним з перших таких закладів став парк, відкритий у 1961 р. корпорацією «**Six Flags**» у штаті Техас (США) і який складається з шести секцій-країн, з якими була пов'язана історія Техасу.

Останнім часом швидкими темпами розвиваються **техно-парки**. Ці електронно-тематичні центри розваг дозволяють за допомогою найсучаснішої електронної техніки зануритись у минуле чи майбутнє, у космос чи під землю, у найпотаємніші глибини світового океану чи в не менш привабливий світ внутрішніх органів людського організму.

Ще один «ветеран» віртуальних розваг – парк «**Футуроскоп**» (що у **Франції**) який став справжньою «меккою» для шанувальників кіно найвищої якості і поціновувачів віртуальної реальності.

Дуже популярний сьогодні вид тематичного парку – **аквапарк**. Це, як правило, центр сімейного відпочинку у спеціально організованій водній зоні розваг. Якщо ж людина захоче розслабитись, зняти з себе напруження, до її послуг джакузі, басейни з хвилями, масажні водоспади і «гейзери», басейни з рибками, в яких можна поплавати з аквалангом.

Великий інтерес туристів викликають анімаційні за своєю сутністю **шоу-парки**, тематичною основою в яких можуть бути історичні події, куль-

тура і побут етносів, кінопригоди тощо. «Ініціатором» створення таких парків був Голлівуд. Саме в надрах найвідомішої кінофабрики світу на студії «Universal Studios» був створений перший кінопарк. Тут відвідувачі можуть стати споглядальниками і учасниками різноманітних сцен з найвідоміших голлівудських фільмів: «Індіана Джонс», «Щелепи», «Термінатор», «Парк юрського періоду».

Виходячи із сказаного, ідея тематичних парків у старопромислових регіонах може бути плідно використана разом із вже існуючими складовими індустріальної спадщини. Зокрема, у Кривбасі вже сьогодні створені наступні музеї промислової тематики:

1. Музей трудової слави ПАТ «Північний ГЗК», структурний підрозділ: – скансен гірничої техніки, геологічний скансен Першотравневого кар'єру ПАТ «Північний ГЗК»;

2. Музеї трудової слави: ПАТ «Центральний ГЗК», ПАТ «Інгулецький ГЗК», ПАТ «Південний ГЗК», ПАТ «ПВП «Кривбасвибухпром»;

3. Музей залізничної слави Криворізького регіону відокремленого структурного підрозділу «Криворізька дирекція залізничних перевезень» ДП «Придніпровська залізниця»;

4. КЗК «Міський історико-краєзнавчий музей» з філіями: відеогалерея, Тернівський музей;

5. Музей Криворізького коледжу Національного авіаційного університету, Скансен «Парк літаків»;

6. Музей історії ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»;

7. Музей геолого-мінералогічний ДВНЗ «Криворізький національний університет»

8. Музей бойової і трудової слави шахти «Родіна» ПАТ «Криворізький залізничний комбінат»;

9. Геологічний та археологічний скансен в парку ім. Газети «Правда».

Для туристів особливо цікавими є експозиції музеїв найбільших гірничо-металургійних підприємств міста – металургійного комбінату «АрселорМіттал Кривий Ріг», трьох гірничо-збагачувальних комбінатів – Північного, Центрального та Інгулецького.

Про історію та розвиток залізниці на Криворіжжі розповідають виставкові зали музею локомотивного депо та музею історії Криворізької дирекції залізничних перевезень державного підприємства «Придніпровська залізниця».

Біля палацу культури Північного гірничо-збагачувального комбінату створений перший в **Україні** промисловий скансен і музей гірничої **техніки** під відкритим небом.

Особливе місце займають два новостворені геопарки під відкритим небом та мінералогічний музей Криворізького національного університету. Геопарки розташовані в Першотравневому кар'єрі Північного гірничозбагачувального комбінату поблизу оглядового майданчика та в головному парку міста – ім. Газети «Правда».

Загальна історія міста та краю висвітлена в міському історико-краєзнавчому музеї, філією якого є 3D-відеогалерея, де демонструються фільми про історію Кривбасу.

На нашу думку, наступним кроком розвитку туристичної інфраструктури міста є створення тематичного парку у Кривбасі із змістовним поєднанням зазначених туристичних атракцій в межах єдиної теми, якою може бути гірничо-промислова тематика, наприклад «Кривбас – залізне серце країни». Або, більш адаптоване до дитячого віку «Місто підземних рудокопів».

Наприклад, для впровадження у життя ідеї тематичного парку «Місто підземних рудокопів» (за мотивами відомого твору Олександра Волкова «Сім підземних королів») дуже підійшла б покинута шахта «Західна». Зокрема там при здійсненні певних упоряджувальних робіт можливе створення атракції «Країна підземних рудокопів», яка буде оздоблена відповідними архітектурними та артефактними деталями. Зокрема загальну тему могли б посилити:

- нормальний транспортний доступ до шахти;
- за допомогою кольорової підсвітки шахту можна поділити на окремі «королівства»;
- за допомогою аніматорів та сучасних технічних засобів у шахті зробити «Заповідник шестилапих і драконів» (на зразок «Парку юрського періоду»);
- на базі шахтних вод зробити підземне озеро, в якому б плавали човни (з перспективою розширення до міні-аквапарку);
- поруч з озером зробити резервуар з «чарівною водою»;
- на виході з печери продавати сувеніри, зокрема, відповідним чином відшліфовані зразки руди або напівдорогоцінного каміння, якими багатий Кривбас.

Висновки. Перелічені окремі риси майбутнього тематичного парку, насправді, лише початок втілення даної ідеї в життя. На нашу думку у такого тематичного парку є велике майбутнє у разі використання перелічених вище

функціональних особливостей різноманітних тематичних парків – технопарків, шоу-парків, аквапарків та ін.

Будучи включеною у відповідні туристичні маршрути, які вже сьогодні існують у місті, тематичний парк «Місто підземних рудокопів» логічно «замкнений» в окремий напрямок туристичної роботи на загальну тему, чим підсилить пізнавальний та краєзнавчий потенціал Великого Кривбасу.

Запропоноване нами рішення може стати рятівним для старопромислових регіонів, гоміздкий технічний потенціал яких поступово знецінюється під впливом постіндустріальних тенденцій. Але будучи вміло використаним тисячотонні технічні споруди попереднього виробничо-технологічного укладу нададуть нове життя таким регіонам.

Література

1. Казаков В.Л., Нагорний А.І., Пацюк В.С. Теоретико-методологічні «Програми розвитку промислового туризму в місті Кривому розі на 2013-2015 роки» / В.Л. Казаков, А.І. Нагорний, В.С. Пацюк // Індустріальний туризм: реалії та перспективи : матеріали І Міжнародного науково-практичного форуму. – Кривий Ріг: вид. Р.А. Козлов, 2013. – С. 21-26.
2. Лейман А.С., Мироненко Н.Г. Функціональна спеціалізація тематичних парків світу / А.С. Лейман, Н.Г. Мироненко // Вісник ХДАДМ. – Харків: ХДАДМ, 2015. – № 3. – С. 24-27.
3. Пацюк В.С. Індустріальний туризм і перспективи його розвитку в Україні / В.С. Пацюк // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Географія. – Вінниця, 2008. – Вип. 15. – С. 82-85.
4. Пацюк В.С. Особливості становлення індустріального туризму в Кривому Розі / В.С. Пацюк // Індустріальний туризм: реалії та перспективи: Матеріали І Міжнародного науково-практичного форуму / Ред. кол. Я.В. Шрамко, В.Л. Казаков та ін. – Кривий Ріг: Вид. Р.А. Козлов, 2013. – С. 117-121.
5. Трошкіна О.А., Калашнікова В.В. Класифікація тематичних парків / О.А. Трошкіна, В.В. Калашнікова // Проблеми розвитку міського середовища. –2013. – Вип. 9. – С. 196-203.
6. Jones C.B., Robinett J. The Future of Theme Parks in International Tourism / Economics Research Associates. – San Francisco, 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.hotel-online.com/Trends/ERA/ERARoleThemeParks.html>

Summary

D.V. Shiyan Possibilities of Concept Theme Park in the Old Industrial Regions (for Example Kryvbas).

Thematic tourism – one of the most propulsive sectors in the global tourism industry. Traditional for Ukraine – mining and metallurgy area of specialization focus on the content of domestic tourism still presented rather poorly. The main feature of this industry is a powerful infrastructure with thousand-ton buildings, branched railroads, quarries, dumps, heaps. The organization also said objects "industrial heritage" as theme parks and a new direction is quite relevant.

The idea of theme parks in the old industrial regions can be successfully used in conjunction with existing components of industrial heritage. In particular, Kryvbas already established 11 industrial museums theme with many open-air museum. The next step is to create a theme park in Krivbas meaningful combination of these tourist attractions within a single theme – "City of underground miners". The proposed idea can be life-saving for old industrial regions cumbersome technical capacity which gradually depreciates influenced by postmodern trends.

Keywords: theme parks, urban exploration, museums, industrial issues, skansen, geoparks.